
CAMPANIA ELECTORALĂ DESFĂȘURATĂ ÎN AJUNUL ALEGERILOR DIN DECEMBRIE 1937

FLOREA NEDELCU

Prelungirea mandatului guvernului prezidat de Gh. Tătărăscu la 15 noiembrie 1937, avînd sarcina organizării alegerilor parlamentare, a reprezentat un act de ostilitate deschisă a cercurilor dictatoriale monarhiste împotriva forțelor politice care se declarau pentru apărarea regimului parlamentar constituțional. Înconjurat de vechi partizani din partid pe care se sprijinise în perioada celor patru ani de guvernare, Gh. Tătărăscu, grație manevrelor cercurilor politice carliste, continua să prezideze un guvern respins de popor, al cărui caracter tranzitoriu spre o autoritate personală apărea de data aceasta cu mai multă pregnanță.

La recomandările coroanei, Gh. Tătărăscu a trecut imediat la constituirea unui „bloc guvernamental” cît mai larg în intenția de a îngusta la maximum cîmpul de activitate și de manevră al opoziției pe care o făcea Partidul Național Țărănesc sprijinit de forțele democratice ale națiunii.

Cu toate eforturile depuse însă, lovindu-se de adversitatea unei importante grupări din propriul partid, ca și de împotrivirea majorității partidelor politice, guvernul nu a reușit să încheie decît unele acorduri electorale slabe în compania unor grupări politice lipsite de o bază de masă (Partidul naționalist-democrat, Frontul Românesc, Partidul Ucrainean etc.).

Pe linia „lărgirii” bazei de guvernare Gh. Tătărăscu a încheiat un cartel electoral cu partidul hitlerist al minorității germane condus de Fritz Fabricius, cartel în care pe lângă condiții electorale au fost impuse guvernului și unele revendicări politice inspirate de conducătorii celui de-al III-lea Reich.

Prin manevra atragerii grupărilor fasciste (Frontul Românesc, Partidul German), Carol urmărea să dea o satisfacție fascismului intern și cercurilor hitleriste și, în același timp, să compromită și să paralizeze influența grupării „bătrînilor liberali” care i se împotrivea. Primirea pe listele electorale ale acestui partid a unor candidați cu orientare fascistă a provocat o adîncă frămîntare în Partidul Național Liberal.

Eșuarea tacticii preconizate de gruparea lui I. Mihalache de a forma un guvern național-țărănist cu sprijinul și concursul coroanei a impus abandona-

rea ei. Aceasta s-a concretizat în primul rînd prin demisia lui I. Mihalache și preluarea președinției partidului de către Iuliu Maniu.

Activitatea P.C.R. și a tuturor forțelor progresiste democratice de înjghebare a unui puternic front național îndreptat împotriva forțelor dictatoriale monarhiste și fasciste și de răsturnare a guvernului în alegeri a fost însă grav lovită de încheierea pactului de „neagresiune“ electorală încheiat de Iuliu Maniu cu C.Z. Codrea nu, șeful celei mai fanatice grupări fasciste din România, la care au aderat și unele partide politice de dreapta (Partidul Agrar, P.N.L.-Gh. Brătianu).

Apropierea dintre cercurile politice maniste și Garda de fier era, de altfel, cunoscută cu mult timp înainte. Pactul încheiat la 25 noiembrie 1937, intitulat „de neagresiune electorală“, reprezenta în realitate o coaliție politică anticarlistă. Anunțat public cu acest prilej, pactul fusese încheiat încă din primăvara anului 1937, în urma tratativilor purtate de C.Z. Codreanu cu Gh. Brătianu¹ și Iuliu Maniu².

Făcîndu-l cunoscut cu prilejul campaniei electorale, semnatarii lui încercau să-i dea — din motive tactice — înfățișarea unei alianțe temporare și limitate, avînd ca obiectiv răsturnarea guvernului în alegeri. Regele Carol și cercurile apropiate lui au primit însă provocarea, urgentînd pregătirile de a înfrunta pe cel mai periculos rival în lupta pentru putere — Garda de fier. Amenințat cu suprimarea³, C. Z. Codreanu căuta apărarea și protecția lui Iuliu Maniu căruia, în mod diversionist, „îi oferea conducerea“ Gărzii de fier în cazul cînd ar fi fost ucis⁴. În așteptarea ofensivei hitleriste spre România, căpetenia fascistă căuta să cîștige timp, luînd măsuri de apărare și organizînd acțiuni de intimidare.

Pactul cu Garda de fier a dat o lovitură grea forțelor democrației, a folosit practic numai mișcării legionare, căreia i se ofereau cele mai largi posibilități propagandistice, dîndu-i-se posibilitatea să se prezinte în alegeri cu girul politic al celui mai mare partid din opoziție, care fusese de două ori la conducerea țării.

Fără a face abstracție de unele lipsuri și greutăți existente în mijlocul forțelor politice care preconizau în vederea alegerilor o uniune națională de front antifascist (P.C.R., P.S.D., P.S.U., Frontul Plugarilor, Partidul Socialist (C. Popovici), P.R.T., unele grupări ale P.N.Ț. etc.) se poate aprecia că încheierea pactului electoral între gruparea manistă și mișcarea legionară a reprezentat factorul esențial care a dus la descompunerea și pulverizarea platformei de unitate a grupărilor și partidelor politice ce-și înscriseră la loc de frunte în programele lor electorale apărarea libertăților constituționale și a suveranității de stat, lupta împotriva hitlerismului și a revizionismului în general.

* * *

¹ Arhiva I.S.I.S.P., fond nr. 7, dos. nr. 224, doc. 18, f. 3.

² *Ibidem*, fond 6, dos. nr. 113, f. 301—306 și fond nr. 7, dos. nr. 224, doc. 18, f. 8.

³ *Ibidem*, fond 6, dos. nr. 113, f. 302.

⁴ *Ibidem*, f. 305—306.

Deschisă oficial la 19 noiembrie 1937, cînd a fost dizolvat parlamentul în funcțiune, campania electorală a început să fie pregătită însă cu mult timp înainte. Printr-o intensă activitate propagandistică desfășurată în întruniri, presă, manifestații de stradă, partidele politice au luat contact cu alegătorii dezorientați în marea lor majoritate în fața celor mai demagogice făgăduieli și a unei violențe necunoscute, derutați de cartelurile electorale pe care nu și le puteau explica.

Interesant pentru alegerile parlamentare din decembrie 1937 este faptul că pe lângă numeroase partide politice care au intrat activ în campania electorală, au cerut semne electorale și o serie de organizații neînsemnate ca număr de membri, care pînă atunci nu se amestecau în frămîntările politice: „Uniunea foștilor luptători”, „Societatea Pensionarilor Publici”, „Liga Cooperației”, „Uniunea Prunarilor din Țară”, „Partidul Agrarian Viticol”, „Partidul Rezerviștilor”, „Partidul Economic Negustoresc” etc. Aceasta a contribuit în bună măsură la procesul de compromitere a noțiunii de partid, a scos în evidență și sub acest aspect procesul de pulverizare a partidelor politice.

Haosul a fost amplificat în timpul campaniei electorale și prin faptul că în toiul disputelor, în locul bătașilor electorali tradiționali, principalele forțe politice, dar mai ales Garda de fier, au scos în stradă batalioane, gărzi înarmate, vizînd reprimarea pînă la exterminarea fizică a adversarilor.

Situația internă însă s-a agravat în special prin intervenția brutală a fascismului internațional în disputele politice din România, încurajînd și incitînd deschis organizațiile de dreapta, și în primul rînd pe legionari, la acțiuni directe pentru schimbarea regimului politic.

„În locul sutarelor de hîrtie — nota un ziar — care altădată se dădeau în jumătăți alegătorilor și veneau de la guvern, vom avea arginți sunători a căror origine este mult mai îndepărtată și care nu reprezintă mărunte interese de partid sau socoteli bancare, ci sînt împărțiți să dea suport în parlamentul României unor mari tendințe imperialiste și unor gînduri de cucerire străine de țară și de neamul nostru și de-a dreptul periculoase viitorului statului românesc”⁵. România intră într-o epocă de adînci frămîntări. Era clar că reacțiunea sub variantele ei monarhistă și fascistă va declanșa cu prilejul campaniei electorale atacul hotărîtor asupra instituțiilor democratice spre a le înlocui — dacă era necesar — chiar prin forță cu un sistem de conducere dictatorială.

Ciocnirea dintre partizanii democrației și militanții dictaturii se anunța în perioada de pregătire a campaniei electorale deosebit de puternică; stînd pe planuri ideologice tranșant potrivnice, conflictul era firesc și părea de neînlăturat⁶.

Această ciocnire însă nu a avut loc. Alianța grupării maniste cu Garda de fier, pe de o parte, a cercurilor guvernamentale liberale cu gruparea fascistă „Frontul Românesc” și partidul german fascist al lui Fabricius, pe de altă parte, au paralizat forțele antifasciste și antidictatoriale care se pronunțau pentru apă-

⁵ „Lumea românească”, anul I, nr. 164 din 12 nov. 1937.

⁶ Petre I. Ghiață, *Democrația creștitoare*, „Ideia”, Buc., f.a., p. 47—48.

rarea regimului parlamentar ⁷. Aceasta a deplasat luptele din timpul campaniei electorale de pe tărîmul luptelor dintre democrație și fascism în arena unor dispute violente îndeosebi între gruparea național-țărănistă a lui Iuliu Maniu și blocul din jurul camarilei regale în frunte cu Tătărescu, pe de altă parte.

Aflîndu-se în dezacord cu politica promovată de cei doi șefi, Iuliu Maniu, respectiv Dinu Brătianu, importante grupări din cele două partide „istorice” s-au plasat în timpul campaniei electorale pe poziții potrivnice tacticii conducătorilor oficiale, desolidarizîndu-se de acestea și rupîndu-se în fapt de partidele respective. Se poate afirma că în aceste momente de maximă înclăștare începe să se delimiteze din ce în ce mai concret un nou centru politic, pe a cărui platformă se deplasează cu mai multă hotărîre grupări politice și personalități aparținînd unor partide diferite (Gruparea centristă național-țărănistă condusă de A. Călinescu, „Tinerii liberali” în frunte cu Gh. Tătărescu și Victor Iamandi, N. Iorga, Grigore Iunian). Întrevăzînd în haosul și confuzia creată unele puncte de vedere comune (atitudinea antihitleristă) aceste forțe politice vor constitui nucleul viitorului regim instaurat în urma loviturii din 10 februarie 1938.

Fenomenul reprezintă o altă trăsătură esențială a momentului campaniei electorale. Procesul de fracționare ideologică și tactică a partidelor politice evoluase la un asemenea nivel încît Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc nu reușiseră să intre în campania electorală ca partide politice unitare, ci mai curînd ca „tendințe”, „curențe”, avînd fiecare linia sa independentă, sau aproape independentă, mascată numai de numele oficial la care nu renunțaseră încă.

Astfel, luptele de partid s-au deplasat în arena disputei pentru putere în stat, problema esențială constituind-o sistemul de guvernare. Campania electorală nu a adus în prim plan al luptelor — care uneori au îmbrăcat aspecte violente necunoscute — disputa dintre fascism și democrație, așa cum doreau forțele progresiste-democratice ale națiunii în frunte cu P.C.R., ci o sălbatică încăierare între semnatarii pactului de neagresiune și cercurile din jurul lui Carol al II-lea, avînd în avangardă guvernul tătărescian.

„Se credea că în aceste alegeri — nota ziarul „Mișcarea”, din 5 decembrie — marea bătălie se va da între dreapta și stînga. Iată însă că și acest pronostic a fost răsturnat căci lupta s-a angajat pe tema felului de conducere a statului... Constituirea „Frontului Demnității Naționale” (pactul de neagresiune n.n.) este caracteristica principală a acestor alegeri și va avea un rol foarte important în mersul istoriei politice a României” ⁸.

Aceasta fiind principalele trăsături ale campaniei electorale, ilustrarea lor cu unele date și momente semnificative — din noianul faptic — se impune cu necesitate.

⁷ „Au greșit aceiași național-țărăniști — releva „Lumea nouă”, din 26 dec. 1937 — în speță principală dl. Iuliu Maniu atunci cînd a încheiat acel odios „pact de neagresiune cu Garda D-lui Corneliu Codreanu, dînd astfel Gărzii un certificat de partid de guvernămînt și introducînd totodată calul troian în masele țărăniște... au greșit aceiași liberali cînd s-au încuscrit cu Vaida la alegeri...” („Lumea nouă” — anul XXX, nr. 52, din 26 decembrie 1937).

⁸ „Mișcarea”, anul XXVIII, nr. 1923, din 5 decembrie 1937.

O dată declarată deschisă campania, partidele și grupările politice au început o vastă acțiune de întrecere în privința lansării unor manifeste și programe electorale. Trebuie menționat faptul că datorită disensiunilor existente în interiorul partidelor, conținutul de idei al acestor manifeste și programe nu corespunde întru totul ideologiei și tacticii unor importante cercuri din aceste partide. De aceea în practica campaniei electorale aceste manifeste vor fi interpretate în sensuri contradictorii chiar de membrii din conducerea aceluiași partid.

În general, manifestele electorale nu conțin puncte programatice noi pentru viața politică și socială a României. Atît forțele grupate în pactul de neagresiune, cît și cele care formaseră cartelul electoral guvernamental se opreau în fața unor promisiuni vagi pe care le făcuseră și în trecut maselor largi de alegători, fără să realizeze în practică ceva deosebit:

- ridicarea gradului tehnic al agriculturii;
- ieftinirea vieții;
- combaterea speculei;
- desfășurarea unor vaste lucrări publice;
- despoliticianizarea aparatului de stat etc.

Specific este faptul că dacă manifestele electorale ale P.N.Ț și P.N.L. — Gh. Brătianu se pronunță în primul rînd împotriva guvernului Gh. Tătărescu pe care-l prezentau ca pionier al dictaturii⁹, susținînd apărarea regimului constituțional în care guvernul să rezulte din „acordul voinței poporului cu coroana”¹⁰, unele manifeste electorale ale guvernului sau partidului național-democrat condus de N. Iorga conțin rezerve mergînd pînă la împotrivirea față de ascensiunea fascismului spre putere. Unul dintre acestea, semnat de N. Iorga, avertizînd masele de pericolul forțelor care încearcă „a se înstăpîni peste dînsul furîndu-i fățiș sau cu viclenie drepturile la deplină libertate” se încheia cu un apel patetic la vigilență: „Dezmățește-te iubite neam al meu și ferește-te de ispititorii care te duc la pîiere”¹¹.

De menționat faptul că pentru prima dată de la crearea sa, Partidul Național Țărănesc renunță în această campanie electorală la lozincă „statului țărănesc”.

Făcînd remarcă monotoniei programelor și manifestelor electorale cu care s-au prezentat majoritatea partidelor burghezo-moșierești, datorită în mare parte slabului conținut de reforme social-politice preconizate și a caracterului lor depășit, învechit, cu lozinci și formule demagogice care nu reușeau să mai înșele masele¹², trebuie subliniat că în timpul campaniei electorale, datorită dinamismului accentuat al luptei din jurul problemei puterii de stat și a conținutului viitorului regim, în practica propagandistică aceste programe nici nu au mai fost abordate.

⁹ În scopul intimidării opoziției, guvernul a folosit în timpul campaniei electorale autoritatea regelui, a emis decrete și a luat unele măsuri contra adversarilor săi electorali în numele coroanei, ceea ce a sporit la maximum ura împotriva lui Carol (Arhiva C.C. al P.C.R., fond. 104, dos. 8675, f. 43).

¹⁰ „Dreptatea”, anul XI, nr. 3011, din 30 noiembrie 1937.

¹¹ „Universul”, anul 54, nr. 341, din 11 decembrie 1937.

¹² Vezi cuvîntarea rostită de I. Agîrbiceanu în Parlamentul F.R.N., șed. din 26 iunie 1939 („Monit. of.”, partea a III-a, nr. 7. Dezbaterile parlamentare. Senatul. p. 161).

În privința politicii externe, majoritatea manifestelor și programelor partidelor politice s-au pronunțat deschis pentru apărarea integrității teritoriale a țării, în care scop cereau întărirea armatei și înzestrarea ei într-un ritm rapid, întărirea alianțelor cu statele care se pronunțau pentru respectarea și apărarea granițelor României, pentru o politică externă de pace și neamestec în treburile altor state, susținerea Ligii Națiunilor ca simbol al menținerii păcii.

Deși partidele și grupările fasciste fluturau în fața maselor largi lozincă apărării frontierelor statului¹³, aceasta pălea în fața cererii lor de alianță cu cel de-al III-lea Reich, principalul promotor al revizuirii tratatelor pe seama unor state naționale suverane, între care România era vizată în primul rând.

Partidele politice și organizațiile clasei muncitoare și ale forțelor progresiste — P.C.R., P.S.D., Uniunea Democratică, Frontul Plugarilor — s-au prezentat în campania electorală cu o serie de revendicări privind luarea de măsuri rapide și eficiente în scopul îmbunătățirii situației clasei muncitoare: stabilirea impozitului proporțional cu averea, pentru menținerea și lărgirea drepturilor cetățenești, amnistierea deținuților politici, lupta împotriva fascismului intern și extern, alianța cu puterile pacifiste, apărarea integrității și suveranității României.

„Acești plugari, — remarca o publicație a vremii pe marginea programului electoral al Frontului Plugarilor — sînt partizani ai portului lor strămoșesc și ai cămășilor albe de fuior românesc. Nu pot admite cămășile colorate de import“¹⁴.

Concomitent cu difuzarea manifestelor și programelor electorale, partidele s-au angajat mai ales după 19 noiembrie în mod direct în lupta electorală.

Tactica guvernului a fost aceea de a se exercita o oarecare acțiune de intimidare din partea aparatului de stat, dar „fără violențe cu prea mare răsunet“. De aici se poate aprecia că deși campania electorală ca și alegerile din decembrie 1937 s-au caracterizat printr-o violență nemaîntîlnită, datorită în primul rând intensificării activității organizațiilor fasciste, ele s-au desfășurat în condițiile unei relative libertăți date de guvern, fenomen explicabil prin tema cercurilor guvernante și a camarilei de izbucnirea unui război civil, provocat de o opoziție care amenința în acest sens. Pentru a cîștiga sprijinul maselor, guvernul a mărit salariile unor categorii de funcționari publici și ale membrilor corpului didactic; cu același scop s-a efectuat o majorare a pensiilor¹⁵ și s-a dat o nouă lege de conversiune a datoriilor agricole¹⁶.

Față de pretențiile tot mai insistent mărturisite de legionari de a fi aduși la putere, în sînul guvernului s-a format un puternic curent antigardist, avînd ca principal exponent pe Victor Iamandi, cunoscut ca aprig și vechi dușman al Gărzii de fier, curent care s-a bucurat și de sprijinul lui Dinu Brătianu.

Șeful partidului Național liberal, pronunțîndu-se pentru respectarea Constituției și a vechiului regim parlamentar, precum și pentru menținerea ali-

¹³ „Buna Vestire“, anul I, nr. 230, din 1 decembrie 1937.

¹⁴ „Parlamentul Românesc“, anul VIII, nr. 245—249, din 31 octombrie 1937, p. 48.

¹⁵ „Universul“, anul 54, nr. 327 din 27 noiembrie 1937.

¹⁶ „Monitorul oficial“, nr. 134/1937 — Decret lege nr. 2325.

anțelor cu democrațiile occidentale, a atacat deschis în timpul campaniei electorale politica preconizată de partidele fasciste ca și pactul încheiat de Iuliu Maniu cu Garda de fier ¹⁷.

În scopul sustragerii de sub influența legionară a unui mare număr de tineri, guvernul a încorporat în toamna anului 1937 ultimele două contingente de toate armele ¹⁸ și a interzis activitatea propagandistică electorală a elevilor și studenților ¹⁹.

Pe linia neutralizării forțelor fasciste, Ion Incuț a contestat dreptul unora dintre fruntașii legionari de a candida în alegeri, întrucît, luptînd sub o forță străină fără autorizația guvernului (un grup de legionari luptaseră în Spania în cadrul trupelor franchiste n.n.), conform legilor în vigoare, aceștia își pierduseră cetățenia română. Chestiunea devenea cu atît mai gravă pentru Gardă cu cît președintele partidului, ing. Gh. Clime, care deținea semnul partidului și care luase parte la intervenția fascistă din Spania, trebuia șters din toate listele electorale în județele unde candida. Aceasta a produs o vie frămîntare în rîndurile Gărzii de fier. S-a preconizat chiar, de către fruntașii gardiști, ca în cazul cînd contestația va fi luată în considerare, Garda de fier să dea cuvînt de ordine adepților ei să voteze listele, Partidului Național Țărănesc ²⁰. Nesusținută viguros de restul membrilor guvernului ca și de rege, care se temea de izbucnirea unei rebeliuni legionare, ca și de întărirea pozițiilor lui Iuliu Maniu în cazul în care ar fi primit voturile gardiștilor, contestația a fost respinsă de Comisia Centrală Electorală. Sub impulsul elementelor antigardiste din guvern s-a discutat chiar problema oportunității dizolvării partidului „Totul pentru Țară”, deși nu s-a luat o hotărîre în acest sens ²¹.

Nesprijinită suficient, gruparea antihitleristă din jurul lui Victor Iamandi nu va reuși să ia măsurile preconizate, fapt ce va fi interpretat de legionari ca una din slăbiciunile guvernului care trebuia să fie răsturnat, ceea ce-i va amplifica cutezanța ²².

În același timp, pentru a supraveghea îndeaproape desfășurarea evenimentelor și pentru a „ține în mînă” situația, Gh. Tătărăscu a luat o serie de măsuri, dintre care unele sugerate de Carol al II-lea.

Astfel, generalul Gabriel Marinescu, cunoscut ca unul din apropiații camarilei regale, aflat în postul de subsecretar de stat la Interne și avînd sectorul ordinii publice și al siguranței generale, a primit însărcinarea ca în perioada campaniei electorale în problemele menținerii ordinii să țină legătură directă

¹⁷ „Universul”, anul 54, nr. 345, din 15 decembrie 1937.

¹⁸ C. Argetoianu „Însemnări zilnice”, Arhiva C.C. al P.C.R., fond. 104, dos. 8624, f. 2974.

¹⁹ Biblioteca Acad. R.S.R. „Serviciul Manuscrise, Arhiva Dr. C. Angelescu XIV Varia 3; vezi și „Universul”, nr. 334, din 4 decembrie 1937 și nr. 342, din 12 decembrie 1937.

²⁰ Arhiva istorică centrală, fond N. Caranfil, dos. nr. 465/1937, Buletin inform. din 11 decembrie 1937.

²¹ *Ibidem*, Buletin informativ din 25 noiembrie 1937.

²² *Ibidem*, „Buletin informativ” din 12 decembrie 1937.

cu prefectii, fără a fi nevoie de aprobări prealabile ale ministrului de interne, R. Franasovici ²³.

Pe măsura agravării conflictului intern, primul ministru Gh. Tătărăscu — la indicațiile palatului — a sporit treptat atribuțiile generalului Gabriel Marinescu, acesta plasându-și oamenii săi în posturile cheie ale siguranței ²⁴.

În condițiile menținerii stării de asediu într-o serie de localități și a intensificării cenzurii, guvernul a luat o serie de măsuri represive care vizau intimidarea opoziției: interzicerea demonstrațiilor și manifestațiilor de stradă ²⁵, precum și o serie de acțiuni ale aparatului polițienesc, mergând pînă la arestarea unor fruntași politici din grupările adverse ²⁶.

Discursurile electorale pronunțate în întrunirile cu alegătorii de la Brașov ²⁷, Sibiu ²⁸ etc. de către unii fruntași ai P.N.Ț. și în special de Iuliu Maniu au avut ca țintă principală a atacului guvernul Gh. Tătărăscu, iar pe măsura amplificării luptelor, camarila regală în frunte cu favorita lui Carol al II-lea, Elena Lupeșcu ²⁹. Cerind desființarea camarilei și alungarea Elenei Lupeșcu din anturajul regal, Maniu își propunea să facă din acest deziderat obiectivul esențial al campaniei electorale, în fața căruia lupta dintre democrație și fascism trecea pe un plan secundar. „Mi se pare comic — arăta Iuliu Maniu — ca oamenii să discute despre dreapta și stînga cînd ar trebui să vorbim cu toții cum s-o scoatem pe d-na Lupeșcu din țară, care a încurcat complet lucrurile și care cît este în situația ei de astăzi în fruntea camarilei împiedică orice politică sănătoasă fie de dreapta, fie de stînga” ³⁰. În aceste împrejurări guvernul și regele — acum atacat direct — au trecut la măsuri represive.

Astfel, la 12 decembrie 1937, ca ocazia unei mari întruniri electorale organizate în sala „Marna” la care au participat membri ai Uniunii Democratice, ai Partidului Socialist (C. Popovici), ai Partidului Conservator, în sală au fost strecurați agenți ai poliției, iar în împrejurimi s-au adus importante forțe polițienești, jandarmi și unități militare dotate cu echipament de război.

„Azi la amiază — nota C.Argetoianu — Bucureștiul avea aerul unui oraș ocupat militarmente. Tot centrul orașului era plin de trupe și de patrulare” ³¹.

Gabriel Marinescu, subsecretar de stat al Ministerului de Interne, conducea personal din stradă acțiunea ³².

Pe linia indicațiilor P.C.R. de a se da întrunirilor organizate de P.N. Ț. un puternic caracter antiguvernamental și antifascist, în sală au intrat grupuri

²³ „Dimineața”, anul 33, nr. 11120 din 4 decembrie 1937.

²⁴ Arh. ist. centrală, fond N. Caranfil, dos. nr. 465/1937, Buletin informativ din 3 decembrie 1937.

²⁵ „Universul”, anul 54 nr. 344, din 14 decembrie 1937.

²⁶ *Ibidem*, nr. 341 din 11 decembrie 1937.

²⁷ *Ibidem*, nr. 337 din 7 decembrie 1937.

²⁸ *Ibidem*, nr. 349 din 19 decembrie 1937.

²⁹ Arh. ist. cent., fond. Casa regală, Cabinet, dos. nr. 38/1937, f. 10—11.

³⁰ *Ibidem*, fond Casa regală, Cabinet, dos. nr. 38/1937, f. 11.

³¹ C. Argetoianu, „Însemnări zilnice”, Arhiva C.C. al P.C.R., fond. nr. 104, dos. nr. 8624, f. 2988.

³² Arh. ist. centr. fond N. Caranfil, dos. nr. 465/1937. Buletinul informativ din 13 decembrie 1937.

compacte de muncitori de la Atelierele Grivița și din alte întreprinderi conduse de comuniștii: Vasile Bîgu, Constantin David, Ilie Pintilie, purtînd lozinci: „Jos fascismul“, „Trăiască Democrația“, „Muncitori și țărani uniți-vă“ „Jos dictatura“, „Jos guvernul“ etc.³³

Provocînd în sală un incendiu și folosind gaze lacrimogene, poliția a reușit să zădărnicească întrunirea. Dar masele revoltate, mobilizate în stradă de elementele cele mai înaintate în frunte cu comuniștii, au transformat întrunirea într-o puternică manifestație antifascistă încheiată cu un uriaș miting, la care au participat aproape 20 000 de manifestanți³⁴. Manifestanții, sub lozincile „Jos fascismul“, „Trăiască democrația unită“, „Pîine, pace, libertate“, organizați într-o coloană impresionată, după mitingul din Piața Amzei s-au îndreptat spre sediul legației hitleriste din capitală, manifestîndu-și deschis ura împotriva imperialismului german³⁵.

În fața legației italiene, manifestații, la îndemnul lui Gh. M. Bujor, au strigat în cor lozinci, ca: „Jos fascismul“, „Jos dictatura“, majoritatea salutînd ostil cu pumnul ridicat³⁶.

Forțele democratice și revoluționare, deși în grelele condiții ale eșuării Frontului Popular, ca rezultat al încheierii de către P.N.Ț. a pactului electoral cu Garda de fier, au abordat campania electorală de pe pozițiile rezistenței antihitleriste și antifasciste, pentru apărarea libertăților democratice³⁷.

Astfel, în întrunirile electorale organizate de Uniunea Democratică, Frontul Plugarilor, Partidul Social-Democrat, masele de participanți în frunte cu comuniștii au condamnat activitatea desfășurată de Garda de fier în slujba hitlerismului, precum și pactul de neagresiune electorală încheiat de Maniu cu forțele de dreapta, s-au înfierat mașinațiunile cercurilor dictatoriale monarhiste³⁸.

Arătînd că alegerile nu vor avea de hotărît o simplă schimbare de guvern, ci soarta întregii țări, „Scînteia“ din 15 decembrie 1937 demasca complotul criminal pus la cale de fascismul român în complicitate cu Germania hitleristă și Italia fascistă în scopul subordonării României:

„Fasciștii de toate culorile cămășilor, gogo-cuziști sau gardiști, cutreieră țara învrăjbind poporul acestei țări și legîndu-se să predea țara în 48 de ore legată de mâini și de picioare. E ceasul luptei mari în care se va hotărî dacă vom mai rămîne o țară neatîrnată sau vom cădea în robie străină, dacă vom mai avea parte de puținele libertăți constituționale, de puțina democrație ce a mai rămas, dacă ne vom păstra dreptul la ultima bucată de pîine sau ni se va mai rupe și din ea“³⁹.

³³ Arh. C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dos. 206, f. 313.

³⁴ Arh. ist. centr. fond N. Caranfil, dos. nr. 465/1937. Buletinul informativ din 13 decembrie 1937.

³⁵ „Reporter“, anul V, nr. 41 din 19 decembrie 1937.

³⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1, dos. nr. 206, f. 315.

³⁷ Privitor la activitatea P.C.R. în alegeri, vezi și articolul *Uniunea democratică de G. h. I o n i ț ă* în „Studii“, nr. 4/1967.

³⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 68, dos. nr. 6194, f. 432, 444.

³⁹ „Scînteia“, anul VII, nr. 89, din 15 decembrie 1937.

Acordînd un sprijin prețios Partidului Național-Țărănesc în lupta dusă împotriva tendințelor dictatoriale monarhiste, comuniștii aflați în fruntea maselor populare condiționau acest ajutor de denunțarea pactului cu Garda.

În acest sens, numeroase delegații de oameni ai muncii din București avînd în frunte comuniștii s-au prezentat la Iuliu Maniu cerîndu-i ruperea pactului cu partidul „Totul pentru Țară”, agentură a hitlerismului în România, au insistat pentru a începe o luptă hotărîită contra amestecului lui Hitler în treburile interne ale țării, pentru alegeri libere și un guvern format din reprezentanții partidelor și organizațiilor democratice ⁴⁰.

În orașele București, Cluj, Sibiu etc. muncitorimea unită în front unic a împus organizațiilor locale ale P.N.Ț. să ia atitudine împotriva pactului, a imprimat întrunirilor național-țărăniște un pronunțat caracter antifascist ⁴¹. Sub conducerea unor elemente antifasciste, numeroase organizații țărăniște din vechiul regat au dus susținute campanii contra Gărzii de fier, difuzînd broșuri antilegionare ⁴².

Susținînd în mod just tactica sprijinirii P.N.Ț., cel mai puternic partid din opoziție, care se pronunța pentru apărarea regimului constituțional-parlamentar, împotriva dictaturii și a forțelor fasciste, o parte din conducerea de atunci a P.C.R. a continuat însă să promoveze aceeași linie și în condițiile cînd încheierea pactului dintre Iuliu Maniu și C. Zelea Codreanu deplasase P.N.Ț. în flancul drept al vieții politice din România ⁴³. Astfel, P.C.R. a recomandat membrilor săi să voteze fără excepție listele electorale ale P.N.Ț., ca unic reprezentant al democrației.

Pericolul exagerării rolului Partidului Național Țărănesc în coalizarea democrației este de altfel aspru criticat în unul din documentele P.C.R., chiar din această perioadă:

„Sînt încă unii dintre activiștii Partidului Comunist — sublinia documentul menționat — care socotesc pe mulți dintre conducătorii P.N.Ț. ca fasciști... Alții în mod mecanic primind teza că P.N.Ț. nu este fascist, este cel mai mare partid democratic, l-au ridicat la rangul de „centru în jurul căruia trebuie să se strîngă toate forțele democratice” uitînd că acest centru este clasa muncitoare, forța cea mai consecvent democrată... Această abatere de dreapta desigur a înlesnit și întărirea convingerii Partidului Național Țărănesc că partidul lor fiind recunoscut de toată lumea ca centru în jurul căruia se strîng și se vor strînge forțele democratice, n-au nevoie de a căuta să se înlesnească mobilizarea și strîngerea acestor forțe” ⁴⁴. Participarea în alegeri alături de un partid care încheiase o alianță cu cea mai fanatică grupare

⁴⁰ „Scînteia”, anul VII, nr. 90 din 22 dec. 1937, vezi și Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 68, dos. nr. 6194, f. 442.

⁴¹ „Reporter”, anul V, nr. 41 din 19 decembrie 1937.

⁴² „Viitorul”, anul XXIX, nr. 8984 din 16 dec. 1937.

⁴³ Titu Georgescu și Gh. I. Ioniță, *Activitatea P.C.R. pentru atragerea maselor țărănești la lupta împotriva exploatării burghezo-moșierești și a pericolului fascist în anii 1934—februarie 1938*, în „Analele I.S.I.S.P.”, nr. 5/1963, p. 63—64.

⁴⁴ Arhiva I.S.I.S.P., Cota Ab. XX, 11 inv. nr. 1013 (Broșura *Concentrarea forțelor democratice și criza de guvern din România* p. 12).

fascistă a semănat dezorientare în masa de membri ai partidului, în organizațiile locale ale acestuia, a paralizat în bună măsură campaniile de masă care trebuiau să fie organizate și conduse de comuniști pentru anularea „pactului” cu Garda și apărarea democrației.

Trebuie făcută însă precizarea că în preajma alegerilor, P.C.R. a dat indicația de a se adopta o atitudine diferențiată față de diferitele partide politice, în sensul sprijinirii în fiecare județ a candidaților cu vederi mai democratice care luaseră poziție antihitleristă. Astfel, la Brașov, Iași, Piatra-Neamț etc., comuniștii au susținut candidați ai P.S.D. sau P.N.L. împotriva listelor fasciste, cuziste și gardiste ⁴⁵.

În zilele care au precedat alegerile, în fața perspectivei pericolului victoriei forțelor de dreapta, P.C.R. a preconizat sprijinirea unui guvern de colaborare Maniu-Tătăărăscu în cazul când acesta va asigura ridicarea măsurilor excepționale, amnistie politică, libertate de organizare și legalizarea partidului ⁴⁶.

Pe de altă parte, Partidul Social Democrat, deși în perioada premergătoare alegerilor făcuse pași importanți pe calea închegării frontului unic și a frontului național antifascist, o dată cu încheierea Pactului de neagresiune electorală între P.N.Ț. și Garda de fier, sub influența aripii de dreapta din conducere, a declarat că rupe orice legătură cu celelalte forțe democratice și participă „independent” în alegeri.

Cu aceasta au reizbucnit atacurile și luptele interne în sânul clasei muncitoare, concretizate în atacuri deschise în presă și întruniri între P.S.D. și P.C.R.

În acest fel, toate eforturile făcute de forțele cele mai înaintate ale națiunii de a bara calea dictaturii aveau să se izbească de miopia și reaua credință manifestată de cercurile conducătoare ale burgheziei și moșierimii, precum și de unele greutăți și deficiențe existente în însăși mișcarea muncitorească.

Deși formal Garda de fier subscrișese ca membră a pactului de neagresiune, în fapt, ea a acționat independent față de cele două grupări principale aflate în luptă. Desfășurându-și activitatea în condiții favorabile, cu formațiuni mobile înarmate, neatacată de forțe puternice, mai mult, bucurându-se de girul politic acordat de I. Maniu, prin încheierea pactului de neagresiune, legionarilor nu le-a fost prea greu să-și asigure unele succese electorale. În situația tulbură din viața politică a României de la sfârșitul anului 1937, fruntașii Gărzii de fier au văzut posibilitatea de a umple golul lăsat de conducerea marilor partide burghezo-moșierești aflate în criză. De aceea, conducerea Gărzii de fier a început organizarea unor vaste acțiuni dirijate pe diverse căi și cu mijloace variate în scopul folosirii alegerilor parlamentare pentru a atrage masele nemulțumite de politica partidelor care se perindaseră la conducerea țării.

⁴⁵ I. Scurtu, *Lupta partidelor politice în alegerile parlamentare din decembrie 1937*, în „Studii”, revistă de istorie nr. 1/1967, p. 157.

⁴⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 1 dos. nr. 210, f. 358—359.

Sesizînd acest fenomen politic, N. Iorga nota la 4 decembrie 1937: „... în țară sub viața de partid simt ca un tropot de cai mișcarea spre dreapta“⁴⁷.

Încheierea pactului de neagresiune a reprezentat un prim succes al gardiștilor, aceștia obținînd adeviziunea lui I. Maniu în lupta lor împotriva democrației și îndeosebi a mișcării muncitorești și comuniste. În acest sens, frunțașii legionari Traian Brăileanu releva: „Nu împotriva partidelor s-a organizat Legiunea, ci împotriva comunismului. Și numai întrucît drumul spre dușmanul de moarte ... duce prin mărăcinișul democrației demagogice, Legiunea e nevoită să curețe terenul, să taie drum drept spre pozițiunile dușmanului“⁴⁸.

Îndrăzneala legionarilor a crescut pe măsură ce acțiunile lor criminale din timpul campaniei electorale erau trecute cu vederea de autoritățile guvernamentale⁴⁹.

Lideri ai partidelor politice burgheze, în loc să ia atitudine hotărîtă contra acestei agenturi hitleriste care declară prin glasul „Căpitanului“ că „ în 48 de ore după biruința mișcării legionare, România va avea o alianță cu Roma și Berlinul“⁵⁰, au început s-o lingusească în văzul maselor dezorientate: „Noi — arăta C. Angelescu în plină campanie electorală — i-am acordat Gărzii de fier atențiunea și considerațiunea pe care o merită și am crezut întotdeauna că este bine ca ea să stea la dreapta ca o rezervă care să servească țării ca antemergătoare și ca sprijin în acțiunea națională de guvernămînt“⁵¹, iar unul din frunțașii liberali din capitală, cu ocazia unei întruniri electorale, referindu-se la Garda de fier, declara: „Membrii acestui partid sînt copiii noștri“⁵².

În scurt timp, satele și orașele țării au fost împinzite cu echipe de gardiști care au declanșat o puternică propagandă demagogică, caracterizată prin puternice accente de misticism, șovinism și anticomunism⁵³. Toată propaganda lor zgomotoasă, făcută în condițiile existenței unei puternice exploatare, a menținerii stării de asediu și cenzurii, a guvernării sub regimul legilor excepționale și a gîtuirii libertăților publice, a reușit să sporească numărul membrilor de care dispunea Garda. Unii membri și simpatizanți ai partidelor politice care de fapt își pierduseră dinamismul, dezamăgiți au trecut pe poziții de sprijinire a programului trîmbișat de propaganda legionară⁵⁴. Din păcate, demagogia fascistă a reușit să trîască pe căi rătăcite, împotriva intereselor lor și pe unii muncitori cu un nivel ideologic mai scăzut, precum și un număr însemnat de tineri studenți sau absolvenți-șomeri amăgiți de promisiunile gardiste.

⁴⁷ N. Iorga, *Memorii*, vol. VII, Buc., 1939, p. 437.

⁴⁸ Tr. Brăileanu, *După alegerile din dec. 1937*, în revista „Însemnări sociologice“, anul III, nr. 10, ianuarie 1938, p. 8.

⁴⁹ N. Petrașcu *Evoluția politică a României în ultimii 20 de ani (1918—1938)*, Buc., 1939, p. 27, vezi și „Monit. of.“, nr. 9, p. a III-a. Dezbaterile Parlamentare. Senatul, p. 189. Cuvîntarea rostită de N. Iorga, în ședința din 28 iunie 1939.

⁵⁰ „Buna Vestire“, anul I, nr. 230 din 1 decembrie 1937.

⁵¹ „Universul“, an 54, nr. 345 din 15 decembrie 1937.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ „Scinteia“, anul VIII, nr. 1 (91) din 6 ian. 1938, vezi și „Curentul“, anul al X-lea, nr. 3909 din 6 noiembrie 1937.

⁵⁴ Victor Papacostea *Problema partidului liberal*, Buc., 1938, p. 10.

Concomitent cu activitatea propagandistică, conducerea Gărzii de fier a luat măsuri masive de înarmare a membrilor ei, formarea de echipe mobile de asalt pentru deplasarea rapidă și în orice punct al țării în care putea fi nevoie⁵⁵. Ordinul șefului gardist, Corneliu Zelea Codreanu, suna clar și amenințător pentru adversari: „Am dat ordin băieților ca oriunde vor fi opriți să pună mâna pe cuțit și pe flintă și să tragă”⁵⁶. Sub pretextul că viața lui C. Z. Codreanu este amenințată, Garda de fier a întocmit o „listă neagră” pe care figurau 70 de personalități de vază ale vieții de stat care se pronunțaseră sau manifestau o atitudine antihitleristă⁵⁷. Conducerea centrală legionară a dat instrucțiuni de înarmare a membrilor Gărzii cu arme aduse clandestin din Spania și Germania⁵⁸. Organizate în formațiuni paramilitare, bandele gardiste au trecut la atacuri sîngeroase soldate cu numeroși morți și răniți. Îndrăzneala lor a mers pînă acolo încît au provocat ciocniri violente cu autoritățile administrației de stat, au dezarmat și maltratat chiar și forțele polițienești și ale jandarmeriei care au încercat să le opună rezistență⁵⁹.

Prin aceste acțiuni, conducerea legionară avertiza că în cazul cînd cercurile conducătoare nu-i vor ceda puterea, nu se vor da în lături de a declanșa războiul civil. Campania sîngeroasă dezlănțuită de gardiști a evidențiat în mod clar tuturor forțelor politice din România marele pericol ce amenința națiunea. Garda de fier, sprijinită ani de zile de reacțiunea burghezo-moșierescă ca instrument de manevră, apărea acum ca pretendent cu pistolul în mînă la preluarea conducerii statului cu obiectivul mărturisit de a instaura dictatura fascistă și a îngloba România în 48 de ore în planurile Germaniei hitleriste de „reorganizare” a Europei.

Rezultatele alegerilor parlamentare din 20 decembrie 1937 au agravat și mai mult situația politică internă din România. Căderea guvernului național-liberal în alegeri, fapt fără precedent în anele vieții parlamentare românești, reflecta puternica opoziție pe care o făceau masele largi populare uneltirilor carliste.

Aducînd la cîrma statului o formațiune guvernamentală neviabilă, hibridă și contradictorie, în frunte cu Octavian Goga, un expedient în scopul de a cîștiga timp, regele își anunța intrarea deschisă în arena disputelor politice, hotărît să-și joace ultima carte în drumul spre puterea totalitară. În această acțiune, Carol al II-lea își asigurase acum sprijinul unor importante grupări politice ale burgheziei și moșierimii.

Ascensiunea imperialismului nazist, însă, în condițiile unei tot mai pronunțate izolări a României pe plan internațional, avea să spulbere iluziile anumitor cercuri politice care-și puneau speranțele într-o rezistență antifascistă eficace, organizată în jurul coroanei.

⁵⁵ Arh. ist. centr. fond. N. Caranfil, dos. nr. 465/1937, Buletin informativ din 24 noiembrie 1937.

⁵⁶ *Ibidem*, 9 decembrie 1937.

⁵⁷ *Ibidem*, 25 noiembrie 1937.

⁵⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 68, dos. nr. 6194, f. 419—421.

⁵⁹ „Universul”, an. 54, nr. 337 din 7 decembrie 1937 și nr. din 8, 9, 14, 16 decembrie 1937, vezi și „Curentul”, an X, nr. 3525 din 22 noiembrie 1937.